

Gradovje je jako obširno, podobno samostanu, a kakor se kaže, je namenjeno propadu; vsaj zunaj se vidi, da ga ne skušajo ohraniti prihodnosti vsaj v istem stanu ne, v katerem je bil nekdanj.

Pa zopet zabrlizga hlapon in vlak se napoti dalje. Drže se nasprotnega bregovja napeljana je cesta tu tik močvirne zemlje; vsled tega vlak bolj tiho drdra, a se močneje ziblje. Slednja postaja je Birnica (Firnitz), potem preskočimo po precej dolgem mostu derečo in trgajočo reko in se zavijemo proti Beljaku. Megle, ki črne in proteče plavajo med hribi nad dolino, začno spuščati svojo mokroto v drobnih, a gostih kapljicah in dasiravno se proti Celovcu tu pa tam višnjeva okna na nebu vidijo, nam nada do količkaj ugodnega vremena vendar čedalje bolj zginja, ker veter oblake iz hribov doli proti juterno-zapadni strani podi. Lepega vremena ne bo, pa kaj nam je storiti? Nazaj ne moremo, toraj vdajmo se v osodo, ki nam je namenjena.

Proti Beljaškim Toplicam (Bad Villach) je dolina deloma močvirna, deloma pa s protjem poraščena, toraj nehvaležna trudu človeških rok. Zboljša se še le proti Beljaku, kjer se zasučje enako Savi svoje glavna in trgajoča Cilja bolj na desno; tu se ti pokaže zopet rodovitno polje in pred sabo zagledaš visoki zvonik Beljaške glavne farne cerkve ter nekoliko doli na desno dva rudeče-lisasta zvonika cerkve sv. Križa v Perovem, o kateri bom, ker je zelo obiskovana božja pot, še pozneje nekoliko spregovoril. V sredi med temi zvoniki molí kviško četrti, popolnoma beli zvonik brez vsega unanjega kinča; a ta nima več vzvišenega namena svojih sosedov, marveč stoji pri samostanski katera je bila (leta 1842 menda) „anektirana“ za — vojašk magazin, kar je še zdaj, dasiravno se to zelo čudno vidi.

Toda ne pozabimo, da se proti Beljaku še le peljemo, da toraj še nismo tam. Hlapon zopet zabrlizga in mi se pripravimo, da bi stopili iz voza, toda to je še le „Rudolfsbahnhof“, ni nam še dovoljeno stopiti na tla, marveč — kakor v Ljubljani — peljati se nam je na kolodvor južne železnice in sicer čez res velikansk železen most, ki je, sloneč le na enem kamnitem stebru sredi reke, narejen čez Dravo; na uni strani nametan je visok nasip, na katerega je most naslonjen, ker je bregovje mnogo niže nego na tej strani; ta nasip spušča skoz svoja rebra železno črto, ki drži proti Franzensfeste v Tirolih. Ta most je zopet delo najnovejše znajdbe, katero pogledati je gotovo truda vredno. Kako lahko po zraku narejeno se vidi in vendar — kako trdno je! Po takih delih pač človeški um slavi samega sebe.

Minuto časa še in na južnem kolodvoru smo. Vlak se ustavi, vrata vozov se odpró in vse kipí iz vagonov proti izhodu. Zunaj v veži se gnjete velika množica pri „kurnikih“, ker odhaja več vlakov na različne strani. Mi se za to množico malo menimo, nam je le zadržek, katerega premagamo s tem, da si pomagamo s komolci na levo in desno, dokler nas ne opomni dež na to, da smo zdaj že pod milim nebom. Tu se še le zopet pogledamo in napotimo v mesto.

Jaz sem bil dijak pred 15 leti v Beljaku, zarad tega sem bil ponosen na to, da mi je mesto znano. Kako predrzna domišljija! Kar je Beljak središče železnic, mesto, od koder gredo hlaponi na štiri strani — na Tirolsko, Gorenje-Avstrijsko, proti Celovcu in Trbižu — se je na novo oblekel, proti železnici se je naredila široka nova cesta, ob kateri vidiš krasna poslopja, že dodelana in še v delu in po tej cesti prideš do mostu, kjer se je prej mesto še le začenjalo. Novi hotéli so izrastli tu, ki bahajoči se s svojo lepoto skušajo vstaviti tujca, še predno pride v pravo mesto. Toda mi se ne damo premotiti, marveč gremo v mesto.

Kam? To vprašanje šine ob enem iz štirih ust, ko se na glavnem trgu vstavimo in stikamo pod dežnike, ker je precej krepko deževalo. Sedem je ura, toraj nič ko kavarne so odprte. Pač! Odprte so, dasiravno je Veliki Šmaren, vse štacune in Vipavke so razkrile in razpoložile zapeljive pridelke svoje doline občutljivemu občinstvu.

Vendar kam? Dež gré in zajutrkovali smo že, toraj nas zaduhla soparica kavarne ne mika. Stali tu ne bomo, idimo dalje, kamorkoli. (Dal. prih.)

Slovstvene stvari.

Slovniška drobtinica. *)

V 31. listu letošnjih „Novic“ njih pridni Goriški dopisovalec, sam prvovrsten slovensk pisatelj, po pravici obžaluje propad knjižne slovenščine, ki nam se huje in huje razodeva sosebnost iz časnikov. Čim žalostnejši je ta prikaz, tem živeje naj se glasi naš pouk in opominj. Ako se prime le kje katere bistre glavice, poplačan je trud. Primeri, ki jih naštevava omenjeni „Noviški“ list sosebnost o mešanji časov, res so grozoviti, in da nam je v nemalo sramoto, če še zdaj svetu kažemo neznanstvo o rabi glagolov dovršnikov in nedovršnikov, kdo ne bi priznal! Vredniki slovenskih časnikov naj bi si zapomnili vsaj tolikrat prerešetano pravilo, da se dovršni glagol ne pristoji znanilnemu naklonu (indikation) zdanjega časa, da je toraj pogrešno pisati na priliko „Novice prinesó dopis iz Žirov“ namesto: „Novice“ so prinesle dopis, „Novice“ imajo, razglašajo dopis; ali pa: „nasprotnik v svojem pismu sam pritrđi, da“ — namesto: nasprotnik sam trđi, pravi, potrjuje itd.

Stavek: Novice prinesó, ali ne pomeni čisto nič ter je nerazumen (— takó bi nam rekel Hrvat ali Srb —) ali pa po rabi severnih Slovanov in — kakor nekateri zagotavljajo, — tudi po navadnem govorjenji goriških Slovencev **) pomeni prihodnji čas = Novice bodo prinesle.

A meni bodi danes dopuščeno spregovoriti o najnovejši neki napaki, ki nam se hoče v knjigo vtepti. Držeč se izgovarjanja, kakor se sliši v narodu, in nekaj tudi staroslovenščine, jeli smo v lokalni pisati na pr. na Dunaji, nauk o branji in pisanji i. t. v tem ko drugi ne manj modri sodijo, da zaradi te malosti ni vredno odstopati od Hrvatov, ki pišejo: na Dunaju, o čitanju i pisanju i. t. Ali zdaj so nekateri — iz gole nevednosti ali Bog si ga vedi zakaj — začeli ta i prenašati še na dativ, kjer mu ni mesta, ter pišejo: hoditi k učitelji (namesto: k učitelju, kajti predlog k hoče imeti za seboj dativ); — pisatelj nasprotuje Šafarikovemu mnenji (nam. mnenju) i. t. in to je napaka, ki naj bode tukaj očitno razglašena in med pregreške postavljena, da je nikdar več ne zasledimo v časnikih in knjigah.

Politične stvari.

Slovinci in federalizem.

Ali hočemo biti federalisti ali centralisti? Naravni nagon nam kaže na federalizem, zato smo bili tudi že

*) Hvala! Prosimo večkrat kaj. Razpor, katerega miljujete, je neozdravljiv. Vred.

**) Zaslužno bi bilo, ako bi nam kdo iz tistih krajev temeljito in po resnici razložil, kako se v Posočji in po Krasu govori, sosebnost, če se samo dovršniki, kakor: pojdem, ponesem, popeljem, ali pa sploh vsi dovršni glagoli v obliki zdanjega časa rabijo in razumejo za bodočni čas. Pis.

iz začetka federalisti; naravni nagon nam je to napovedal in svetoval. A v zadnjem času nastopila je stranka in rekla: „mi nimamo državnega prava starega, niti ene združene domovine, naše pravo je edino to, kar ga nam centralistična ustava daje.“

To kot glavni temelj svoje politike razglasa, stori je ta stranka „mladoslovenska“ imenovana, nesrečni sklep, udati se centralističnim mogotcem na milost in nemilost, češ: če si kaj priberačimo v državnem zboru, — dobro je, če nič, imamo toliko ko prej, prava starega tako nimamo. To je tisti pogubljivi korak iz federalizma v centralizem, kateri mora slednjič vse misleče rodoljube iz „mladoslovenskega“ tabora izgnati. Kajti jasno je, da na ta način nikoli nikamor ne pridemo. Ako smo namreč sedanjo ustavo priznali, odkrivali smo se tako rekoč vseh naših prejšnjih teženj in želja; vse, kar si smemo še želeli, in upati, je kaka malostna koncesija, kaka šola recimo. Nam pa s tem nikakor ni pomagano, ker potrebujemo veliko več svobode in avtonomije, kakor je imajo Hrvati. To se ne dá ovreči.

Ali pa imamo upanje, po tej poti, kakor so se je „mladoslovenci“ poprijeli, doseči tisto mero avtonomije? Nikdar ne! Nasprotno si na ta način le sami sebi jamo kopljemo. Kajti tista stranka, ki ima večino v državnem zboru, nikdar ne bo pri volji, ustvariti nam „Slovenijo“, saj ravno nasprotno brez ovinkov zagotavlja, in v svojem programu naglašja, da nikdar in nikoli na to ne misli, dovoliti posameznim deželam in narodom potrebno jim mero avtonomije, temveč obdržati vso moč v centralnem svojem parlamentu.

Kedar sami tako jasno govorijo, kako se morejo še najti možje, ki nas in naše želje tem ljudem v varstvo izročajo?! Zares, razun Čehov je vsa druga opozicija s slepoto vdarjena, da tega ne sprevidi. Poljaki so uganjali že od nekaj to omahljivo politiko, da so centraliste s svojim sodelovanjem v državnem zboru krepili. Zdaj so pristopili pa še Slovenci, Italijani in Rusini, priznajo centralistično vsegamogočnost in se odrečejo svojih prejšnjih teženj! S tem, da so vstopili v državni zbor, da priznajo vse njegove predpravice, in iščejo pri njem le miloščine, ojačili in okrepili so centralistično stranko močno, močno — in naše želje so splavale po vodi! Ko bi Čehov ne bilo, ne govorilo bi se skoraj več o opoziciji, tako smo si mi drugi nasprotniki sami roke zvezali. — Recimo, da bi vstopili tudi Čehi v državni zbor, bi se oni ravno tako vjeli, kakor mi drugi: brž ko ne, bi bila opozicija vkljub temu še v manjšini, in Nemci bi sklepali, kakor zdaj, kar bi se jim zdelo, Čehi pa bi s priznanjem centralističnega zbora odrekli se svojega Českega prava, in izročeni bi bili centralistom, kakor mi.

Vzemimo pa, kar je skoraj neverjetno, da bi zadočila opozicija večino v državnem zboru, tako se morejo zgoditi sledeči slučaj: 1. Ali bi Nemci iz zbora izstopili (kar je jako verjetno), in tak zbor, v katerem bi Nemci ne bili zastopani, bi cesar najbrž precej razpustil; 2. ali pa bi Nemci ostali (kar ni verjetno); v tem slučaju bi morala opozicija vsled svojega programa avtonomije na posamezne dežele deliti, a tu bi se v opoziciji sami vihar vzdignil: Rusini ne bi hoteli izročeni biti na milost in nemilost Poljakom, laški Tirolci ne nemškimi; Italijani in Rusini bi se pridružili ustavovercem, kakor zdaj; in mi bi bili zopet v manjšini. Pa recimo, da bi se Galicija in Tirole delile v po dva kosa, in da bi vse srečno izšlo; če bi pa vendar glavna moč v državnem zboru ostala (cesar bi pa Čehi nikdar ne priznali), — kdo nam je porok, da ostanemo v večini v državnem zboru? Centralisti bodo gotovo vse strune

napeli, in če se jim posreči, zadobiti zopet večino — zgubljeno je zopet vse!

Ali ni toraj jasno, da je jako nevarno, če ne pogubno, iskati našo srečo v centralnem parlamentu?!

Ne, mi smo prisiljeni — biti federalistom, to je, mi moramo težiti po tem, zadobiti si take pravice, katerih nam noben parlament več vzeti ne more, mi moramo težiti po avtonomiji, da bomo svoje reči sami oskrbljevali, in ne pri državnem zboru nam je iskati teh pravic, kajti ako jih on dá, jih sme tudi on kasirati in nazaj vzeti, ampak cesar sam in magari kak državni zbor ad hoc nam ima te pravice dati za vselej in nerazrušljivo; pravice neodvisne od katerega si bodi izvenslovenskega zbora. Po tem nam je težiti, in to je ravno federalizem. Ako se ugovarja, da mi nimamo starega državnega prava, in da se nimamo na kaj opirati, — prašam le, ali moramo za to pa centralistom vdati se in nad federalizmom obupati? Ali nimamo nobenega upa in nobene pravice več na potrebno nam avtonomijo? Čudno sklepanje, jako čudno! Mi hočemo živeti kot narod, in če imamo pravico živeti, imamo gotovo tudi pravico do zraka.

Kakor je zrak potreben človeku za življenje, tako je potrebna narodu avtonomija; če imamo pravico, živeti kot narod, imamo po tem sklepu tudi pravico do avtonomije, in če je nikdar nismo imeli!

Kaj sledi iz tega? Če nimamo državnega prava, treba si ga je priboriti.

To je edino prava politika. Centralizem je naš grob, naj si to vsak zapomni. Ne pomaga nič! Treba je krivo pot popustiti in podati se na pravo. Mi moramo biti federalisti, ako hočemo za prihodnost našo skrbeti. Pomanjkanje državnega prava, pomanjkanje združene domovine je sicer velika ovira do zaželjenega cilja, — a ni noben dokaz, da ne smemo biti federalisti. V federalizmu je naša rešitev, v centralizmu naša poguba in narodna smrt; če nimamo državnega prava, treba si ga je priboriti; če se nam to pretežavno zdi, — treba je poginiti, tertium non datur!

Težak nas čaka boj, neumoren dolg, trudapoln in žrtev tirjajoč. Treba toraj popustiti vse neplodne notranje prepire, in tega dela, tega boja za naše državno pravo lotiti se!

Na kak način se ima ta borba za našo avtonomijo boriti? — Poprijeti se nam je edino prave česke politike; boriti se moramo aktivno in pasivno. Aktivno domá v deželnih zborih, v literaturi, v materijalnem napredku, v vničevanju domačih nasprotnikov, nemškutarjev in navduševanju naroda za domovino; pasivno pa s tem, da ne gremo v državni zbor „stafaže“ delat; da ne obrnemo svojih pogledov več na centralistični parlament, ampak samo na cesarja. Dolg, vtrajen boj, ki se žrtev ne vstraši, nás zamore na tej poti do zaželjenega cilja pripeljati; vse druge kombinacije, upanje na milost ustavovercev itd. so prazne pene.

To je prava pot; kdor misli, da ni, naj te sklepe ovrže, če more! Staroslovenci, pametni možje, vi me razumete. — „Mladi“ pa se vé da ne utegnejo na take reči misliti, ker imajo z „lušno divjo jago“ na „farje“ preveč opraviti.

Remšeniški.

Mnogovrstne novice.

* *Pijancev* je na Dunaji od leta do leta več. Nasledki pijančevanja so, da je samo l. 1873 umrlo 126 oseb za pijančevanjem (delirium potatorum). Letos pa že 387, in število še vedno raste.